

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д. УШИНСЬКОГО**

КЕРБАЛЬ Маргарита Олегівна

УДК 329.78(477.7)

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОГО МОЛОДІЖНОГО РУХУ В УКРАЇНІ:
НА ПРИКЛАДІ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор

БАГМЕТ Михайло Олександрович,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, проректор з науково –
педагогічної роботи та питань розвитку

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор

БОЙКО Олександр Дмитрович,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, ректор

кандидат політичних наук, доцент
КОВАЛЬ Ганна Володимирівна,
Інститут державного управління,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, доцент кафедри
державної політики і менеджменту

Захист відбудеться «24» грудня 2010 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06 у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд 55

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36

Автореферат розіслано «__» листопада 2010р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

С. І. Ростецька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження пов'язана зі вступом України в новий етап свого розвитку, стратегічним завданням якого є розбудова громадянського суспільства. Вітчизняний і міжнародний досвід переконує, що прорив суспільства до нової якості можливий лише тоді, коли до трансформаційних процесів активно долучається молодь.

Український молодіжний рух в умовах незалежності України пройшов складний шлях розвитку, перетворившись на дієву складову українського суспільства. Він усе активніше заявляє про себе в алгоритмі суспільного життя країни як учасник формування та реалізації молодіжної політики. Представники молоді не лише складають найбільш масову групу учасників громадських подій, але й намагаються висувати свої прогресивні погляди щодо подальшої долі української держави та суспільства.

Особливості розвитку молодіжного руху на Півдні України визначаються значною мірою сутністю специфіки розвитку регіону та адаптацією державної політики до потреб молоді. Від цього й залежить спрямованість молодіжної ініціативи, ступінь її радикалізму та безкомпромісності, кількість молодіжних організацій та ступінь їхньої політизованості, поширення неформальних рухів та популярність субкультур у молодіжному середовищі.

Незважаючи на досить велику наукову розробленість проблем молодого покоління, у вітчизняній політологічній науці відсутні дослідження територіальної варіативності молодіжного руху, а саме у південному регіоні України. Ці обставини й стали ключовими для розуміння ролі, місця та специфіки сучасного молодіжного руху в політичному житті країни, його впливу на суспільно-політичні процеси на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження пов'язаний із науково-дослідною темою «Політичні, соціально-економічні та етніонаціональні процеси і внесок визначних громадсько-політичних діячів у їх розвиток у південному регіоні України», яка розробляється Центром політичних досліджень, що діє на базі Чорноморського державного університету імені Петра Могили (номер державної реєстрації теми 0103U008821). Крім того, дослідження виконане за індивідуальним планом відповідно до науково-дослідної теми «Трансформація сучасного молодіжного руху в Україні: на прикладі південного регіону» (номер державної реєстрації в УкрІНТЕІ 0110U005340).

Мета і завдання роботи. Виходячи з окреслених проблем та актуальності теми, автор поставив за мету з'ясувати загальнодержавні тенденції та регіональну специфіку розвитку сучасного молодіжного руху, визначаючи вплив політичних та громадських організацій на формування державної молодіжної політики.

Реалізація цієї мети передбачає виконання таких завдань:

- встановити стан наукової розробки вивчення молодіжного руху як суспільно-політичного феномену;

- визначити концептуально-методологічні засади дослідження, уточнити інтерпретацію понятійно-категоріального апарату;
- проаналізувати законодавче забезпечення реалізації регіональної молодіжної політики та особливості впровадження на Півдні України молодіжних програм;
- дослідити особливості періодизації етапів в розвитку молодіжних об'єднань у південному регіоні України;
- розробити типологію молодіжних об'єднань новітнього часу, оцінити ефективність різноманіття форм та типів юнацької ініціативи на Півдні України;
- дослідити варіанти трансформацій політичної активності молодіжних організацій у регіоні на тлі загальнонаціональних тенденцій, показати роль молоді у партійних структурах та розкрити форми діалогу між партійною елітою і молоддю;
- узагальнити роль та перспективи громадських молодіжних об'єднань південного регіону України в суспільно-політичній практиці.

Об'єктом дослідження є сучасні молодіжні об'єднання як суб'єкт політичного процесу.

Предметом дослідження є специфіка трансформації сучасного молодіжного руху в політичному просторі Півдня України (на прикладі Одеської, Миколаївської та Херсонської областей).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань автором застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, використання яких обумовлюється особливістю предмета дослідження. Зокрема застосовані в дисертації такі загальнонаукові методи як аналіз та синтез, індукції та дедукції. Вони сприяли розкриттю теоретичних основ дослідження, узагальненню та систематизації ряду понять, які визначають зміст сучасної молодіжної політики, розробленню концептуальних моделей в ході трансформації сучасного молодіжного руху та варіативності схем проявів регіональних молодіжних ініціатив.

Логічний метод був використаний для теоретико-методологічного аналізу джерел при визначенні сутнісних характеристик і ключових теоретичних положень, які є складовими частинами молодіжної політики й молодіжного руху.

Застосування структурно-функціонального підходу дозволило вивчати політичні явища і процеси як розчленовані цілісності, де кожний елемент має своє особливе функціональне навантаження. Використання цього методу дало змогу виділити різні види аналітичних взаємозв'язків: між самими молодіжними організаціями; між молодіжними організаціями і владними структурами; між молодіжними організаціями та суспільством. Даний метод дозволив простежити, також функції, які виконують громадські, громадсько-політичні молодіжні організації і молодіжний рух у цілому.

Особливе значення для роботи мав компаративістський метод, який сприяв здійсненню порівняння різних типів молодіжних об'єднань із метою виявлення загальних і специфічних рис, окреслення оптимальних умов для аналізу різних за ідеологією і характером діяльності структур.

Завдяки статистичному методу в дисертаційному дослідженні були використані зведені числові характеристики явища, в яких розглядаються кількісні виміри в молодіжному русі і, зокрема, дані, що стосуються політичного спектру діяльності південноукраїнських молодіжних політичних і громадських об'єднань.

Важливе місце відводилося використанню принципу історизму, який сприяв окресленню особливостей періодизації етапів трансформації молодіжного руху у південному регіоні України. Такий аналіз у ретроспективному розвитку надав можливість достатньо повною мірою оцінити стан молодіжної політики і висвітлити місце і роль молоді у державотворчих процесах південного регіону.

Серед методів прикладної політології до аналізу досліджуваної проблеми залучено контент-аналіз та фактор-аналіз.

Інститутційно-нормативний підхід зорієнтував дисертанта на вивчення вітчизняної та закордонної законодавчої бази, що реалізовується такими інститутами як держава і влада. За допомогою цього методу було проаналізовано переваги і недоліки у нормативно-правовому забезпеченні щодо вирішення сучасної молодіжної політики як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні особливостей трансформації молодіжної політики в південному регіоні України.

Вперше:

– ґрунтуючись на теоретико-методологічних засадах розглядається феномен сучасного молодіжного руху на Півдні України у період 1991 – 2010 рр., здійснюється дослідження вимірювань політичних і громадських об'єднань в ринкових умовах, вводиться до наукового обігу та узагальнюються свідчення, отримані в загальнодержавних та місцевих, зокрема, поточних архівах;

– розроблено періодизацію етапів розвитку молодіжних об'єднань південного регіону. Виокремлено ознаки молодіжних організацій – від формальних до структурно-функціональних. Визначено та проаналізовано характерні особливості громадсько-політичних структур та їх впливів на реалізацію формування молодіжної політики на Півдні України.

Удосконалено:

- систематизацію, із урахуванням специфіки південного регіону, змісту державно - молодіжної політики, яка формується і застосовується державними інституціями, громадськими об'єднаннями, партійними структурами;

- характеристику специфіки розвитку молодіжних об'єднань політичного спектру Півдня України в умовах трансформації суспільства;

- теоретичні засади та методологічні основи дослідження молодіжного руху, як органічної частини проявів молодіжної ініціативи, та водночас, як активного суб'єкту політичної системи українського суспільства;

- визначення ролі і місця молодіжних політичних і громадських об'єднань у південному регіоні України;

- теоретичні аспекти та механізми реалізації впливу політичних партій на підвищення ролі молодіжних об'єднань у формуванні загальнонаціональних пріоритетів та відстоювання європейських цінностей.

Дістало подальшого розвитку:

- уточнення категоріально-понятійного апарату в дослідженні сучасного молодіжного руху в Україні;
- уявлення про шляхи залучення молоді до реалізації регіональних проблем на Півдні України;
- виокремлення стадій створення молодіжних організацій на Півдні України, в основу яких покладено критерії вияву ініціатив як у власно молодіжному середовищі, так і у політичному українському суспільному русі в цілому;
- тенденції і напрями діяльності молодіжних організацій як суб'єктів суспільної практики;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розглянуті в дисертації проблеми та їх системний політологічний аналіз дають змогу краще пізнати суть тенденцій і проблем в сучасному молодіжному русі у південному регіоні України.

Основні положення роботи можуть сприяти покращенню взаємодії політичних і громадських інститутів з різноплановими об'єднаннями молоді з метою вирішення молодіжних проблем для стимулювання нових продуктивних ініціатив.

Крім того, наведені дані, а також уведені до наукового обігу документи можуть бути застосовані в ході підготовки узагальнюючих наукових праць з політології, історії, філософії, соціології, педагогіки, ювентології та розроблення загальних і спеціальних курсів лекцій, підручників й посібників для вищої школи.

Особистий внесок здобувача. Всі дослідницькі процедури у межах наукової розробки заявленої теми, результати, рекомендації та висновки дисертації сформульовані і отримані автором самостійно. Головні наукові ідеї, отримані в процесі дослідження, відображені в одноосібних публікаціях.

Апробація результатів дисертації здійснювалася на засіданнях кафедри політології Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського і міжкафедральних методологічних семінарах в Чорноморському державному університеті імені Петра Могили. Основні положення дослідження також апробовані у виступах і матеріалах міжнародних на всеукраїнських конференціях: «Ольвійський форум» під загальною назвою «Стратегії України в геополітичному просторі» (м. Ялта, 2007, 2008, 2009 і 2010 рр.); щорічних науково-методичних конференціях «Могилянські читання» (м. Миколаїв, 2007, 2008, 2010 рр.); «Психолого-педагогічні аспекти формування та розвитку майбутнього фахівця» (м. Миколаїв 2008 р.); «Соціокультурний розвиток Причорноморського регіону: європейський контекст» (м. Миколаїв, 2009 р.)

Публікації. Основні теоретичні та практичні положення і висновки дослідження відображені у 11 наукових публікаціях, 7 з яких надруковані у фахових виданнях з політичних наук.

Структура дисертації та її зміст впливають із мети та завдань дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 182 сторінок. Список використаних джерел містить 381 найменувань (33 сторінки)

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методологічні засади, вказано на наукову новизну, практичне значення одержаних результатів.

Перший розділ – **«Історіографія, джерельна база та концептуально-методологічні засади дослідження молодіжного руху»** присвячений аналізу зарубіжних і вітчизняних наукових доробок, характеристиці джерельної бази, теоретичних і методологічних основ проблеми.

У підрозділі 1.1. *«Стан наукової розробки феномену молодіжного руху»* зазначається, що перші свідчення про молодіжні проблеми містяться у доробках мислителів стародавнього часу та середньовіччя. Починаючи з середини ХІХ ст., даній проблемі була приділена значна увага у працях О. Конта, Г. Спенсера та інших тогочасних представників теоретичного мислення були окреслені наукові узагальнення проблем молоді в суспільстві та необхідності вироблення державної молодіжної політики.

На межі ХІХ – ХХ ст. посилилася увага до дослідження молодіжних проблем, а в кінці 60-х років минулого століття на заході з'явився новий науковий напрям «ювенологія». Одними із перших дослідників даної галузі були Ш. Айзенштадт, Ш. Ален, М. Брейк, Д. Доунс, Т. Парсонс, Х. Пілкінгтон, С. Річ, П. Уїлліс та інші.

В СРСР у післявоєнний період також здійснювалися дослідження з молодіжної проблематики. Особливо в часи перебудови, коли в умовах загальної демократизації науки з'явилась ціла академічна інфраструктура у вищих комсомольських школах (згодом інститутах молоді), які діяли в усіх радянських республіках, зокрема і в Україні.

Значний внесок як в узагальнення теоретичних зарубіжних та вітчизняних доробок, а також у впровадження практичного досвіду щодо формулювання головних засад, напрямів і механізмів реалізації сучасної молодіжної політики зробили В. Барабаш, Є. Бородін, О. М. Головатий, В. Головенько, О. Гонтарук, О. Доній, К. Сахаренко та інші.

Певні аспекти молодіжного руху досліджували В. Гончарук, Н. Дембицька, Ю. Загородній, М. Іванов, О. Ярема, В. Ярошенко (загальні проблеми молодіжної політики), І. Андропова, М. Багмет, О. Баснін, В. Бебик,

Т. Белавіна, О. Бойко, Г. Коваль, Н. Колесніченко, О. Корнієвський, В. Кулік, Р. Мазан, В. Соколов, С. Сорока, А. Фішук, В. Якушик (питання духовності та політичної культури молодого покоління), О. Гаврош, А. Коновалов, О. Копил, Д. Мельников, О. Остапюк, М. Перепелиця, М. Шишкова (реалізація певних напрямів регіональної молодіжної політики).

Однак, системне узагальнення специфіки сучасного молодіжного руху у південному регіоні України на даний час ще не відображене у вітчизняній політичній науці.

У підрозділі 1.2. *«Характеристика джерельної бази дисертаційного дослідження»* аналізується законодавча база та інші нормативні акти, в яких визначаються права і обов'язки молодих громадян України та суть сучасної державної молодіжної політики. В ході дослідження регіональних аспектів молодіжного руху детально вивчено документи органів місцевої влади і самоврядування.

Проведений контент-аналіз документальної бази надав змогу як раціонально, так і емпірично проаналізувати трансформацію регіонального молодіжного руху на прикладі південного регіону України та прослідкувати динаміку і зіставити синхронність, а інколи й розбіжність в реалізації конкретних рішень стосовно молоді.

Істотне значення в ході дослідження набуло вивчення ряду документів політичних і громадських організацій, які стосуються суті молодіжної політики, реалізації молодіжних суспільних ініціатив та проектів.

Аналізується також юридично-інформаційний ресурс загальноукраїнських та регіональних молодіжних об'єднань, що сприяло глибшому пізнанню цілісної картини молодіжного середовища.

Безперечну цінність для уточнення тенденцій і подій у молодіжному русі склали юридичні та політологічні матеріали, які видаються Українським науково-дослідним інститутом проблем сім'ї та молоді, а також регіональними громадськими інформаційно-аналітичними центрами.

У підрозділі 1.3. *«Теоретичні та методологічні підходи дослідження молодіжного руху»*, посилаючись на здобутки зарубіжних і українських вчених, автором дисертації узагальнено власне бачення щодо трактувань таких визначень, понять і категорій як «молодь», «громадсько-політичні рухи», «молодіжний рух в Україні», «молодіжна організація», «молодіжна політика», «регіональна державна молодіжна політика».

Узагальнюючи трактування різних теоретичних шкіл, визначаємо такі дефініції основних категорій: Молодь – це суспільно-диференційована, соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, соціально-психологічні, теоретико-пізнавальні, культурно-освітні та інші властивості; Громадські-політичні рухи – це своєрідні форми вияву політичної активності людей, масові об'єднання громадян, що виникають для реалізації певної мети; Молодіжний рух – це об'єднання молодіжних організацій, окремих груп та індивідів, спрямоване на вирішення важливих соціально-політичних проблем і проведення змін, що стосується прав та можливостей молоді; Молодіжна організація – громадська інституція, створена на основі

самоуправління і самодіяльності з метою задоволення потреб та захисту інтересів молоді.; Молодіжна політика – це комплексне явище, яке є результатом практичної, науково-теоретичної, ідеологічної та іншої діяльності соціальних інституцій дотичної молоді. Однією з її складових є державна молодіжна політика.

У висновках до Розділу 1 відзначається, що проблеми молодіжного руху завжди викликали і викликають увагу, як у зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. В Україні розроблення молодіжної проблематики розпочалося в роки перебудови в кінці ХХ ст. і триває до теперішнього часу. Що стосується джерельної бази дослідження, то вона в цілому дозволила якісно проаналізувати процеси у молодіжному середовищі, які відбулися у південному регіоні України протягом 1991-2010 рр.

Широкомасштабне використання існуючих наукових методів і принципів дозволило об'єктивно проаналізувати тенденції в еволюційному процесі молодіжного руху в умовах варіативного фактологічного використання бази та наукових знань, практичного досвіду трьох південних областей України.

У другому розділі **«Системно-релятивні детермінанти сучасного молодіжного руху у південному регіоні України»** аналізується суть регіональної молодіжної політики та специфічні її ознаки у трьох південних областях.

Підрозділ 2.1. *«Законодавче та інституціональне забезпечення реалізації регіональної молодіжної політики»* Державна молодіжна політика вимагає серйозної координації у зв'язку з тим, що всі гілки і структури влади беруть у цьому процесі активну участь. Важливим питанням здійснення молодіжної політики на регіональному рівні виявилися рівень співпраці органів державної влади і місцевого самоврядування з молоддю. визначення рівня поінформованості молоді про діяльність влади в сфері молодіжної політики.

Реалізація державної молодіжної політики на регіональному рівні достатньо забезпечена українським законодавством. Так, тільки з 1991 по 2003 рр. законів та інших підзаконних актів владних структур було прийнято близько 500. Не менш продуктивним був і період з 2004 по 2009 рр. Всього за роки незалежності України прийнято понад 700 законів і близько 800 підзаконних нормативно-правових актів, які певною мірою спрямовані на вирішення молодіжних проблем. Однак, нормативне регулювання молодіжної сфери все ще залишається складним, не завжди відповідає реаліям сучасного життя, потребує внесення певних коректив та змін.

Важливою тенденцією останніх років є намагання стандартизувати державну молодіжну політику та вписати її до контексту міжнародної практики.

У підрозділі 2.2. *«Характерні риси та особливості впровадження на Півдні України молодіжних програм»* висвітлено поетапне створення у Миколаївській, Одеській і Херсонській областях мережі центрів та інших інфраструктур, які займалися розробленням і впровадженням регіональної молодіжної політики.

Важливе значення в даному відношенні відводилося створенню мережі центрів соціальної служби молоді. На початку 90-х років в даному плані

лідерством в Україні відрізнялась Одеська область. Згодом на Миколаївщині, а потім і Херсонщині при підтримці органів державної влади розгорнулися також регіональні проекти, які сприяли вивченню становища молоді та прогнозуванню розвитку тенденцій у молодіжному середовищі конкретної місцевості та означених молодіжних груп з метою вироблення пропозицій щодо вирішення молодіжних проблем, налагодженню системи підтримки молодіжних ініціатив для вирішення проблем місцевої громади, повноцінному функціонуванню системи підготовки та перепідготовки кадрів для роботи з молоддю, залученню відповідальних керівників на рівні областей, міст, районів, селищ і сіл, закладів і підприємств до безпосередньої участі в реалізації державної молодіжної політики, створенню системи контролю та періодичної звітності про хід реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні.

Аналіз впровадження регіональних молодіжних програм на Півдні України свідчить про узгодження загальнонаціональних інтересів з територіальними, колективними та особистими зацікавленнями молодих людей. Однак на практиці існує відсутність критеріїв й індикаторів за якими можна було б здійснювати ефективне оцінювання задоволення молодіжних соціальних потреб.

У підрозділі 2.3. *«Враховання регіональними політичними і громадськими інститутами специфіки сучасних молодіжних тенденцій і напрямів»* зазначається те, що у поглядах та практиці партійних і громадських організацій питання молодіжної політики, по-перше, нерідко зводилося лише до декларативних проголошень про залежність майбутнього України від підростаючого покоління, по-друге, значна кількість лідерів політичних і громадських об'єднань не тільки залучали молодь до своїх кіл, а й заохочували створення при них певних молодіжних відділень з метою вирішення загальнопартійних чи громадських завдань і, по-третє, лише невелика частина патріотично налаштованих відповідальних працівників намагалися реально сприяти вирішенню нагальних молодіжних потреб і запитів.

На конкретних прикладах висвітлюється, як у південному регіоні сприяли реалізації молодіжної політики ліві, праві і центристські партії, профспілкові, жіночі та інші громадські об'єднання.

На Півдні України багато громадських організацій залучено до вирішення соціальних питань, працюють з дітьми та молоддю у сфері громадянської освіти, але ще мало громадських організацій спрямовують власну діяльність на забезпечення прав молодої людини. Основною проблемою громадських організацій південного регіону є їх невелика кількість і нечисленність. Існує фундаментальний розрив між актуальними завданнями з однієї сторони й відсутністю реальної координації між діями регіональних політичних і громадських інститутів та молодіжним рухом.

У висновках до Розділу 2 відзначається, що реалізація державної молодіжної політики на регіональному рівні достатньо забезпечена українським законодавством, однак нормативне регулювання молодіжної сфери все ще

залишається складним процесом і не завжди відповідає реаліям сучасного життя.

Відносно врахування регіональними політичними і громадськими інститутами специфіки сучасних молодіжних викликів, то в розділі стверджується, що всі без винятку політичні партії, об'єднання, політичні блоки в Україні у своїх програмах намагалися врахувати специфіку регіональних молодіжних проблем. Але практика свідчить, що після перемог на виборах жодна з партій повністю не виконала проголошені власні декларації щодо удосконалення молодіжної політики та поліпшення соціального стану молоді. У діяльності громадських об'єднань і рухів також простежуються подібні тенденції.

Третій розділ **«Моделювання оптимальних шляхів трансформації молодіжного руху на Півдні України»** віддзеркалює динаміку розвитку молодіжних об'єднань у південному регіоні як політичного спектру, так і громадських об'єднань.

У підрозділі 3.1. *«Особливості періодизації та типологізації молодіжних об'єднань у південному регіоні України»* окреслені такі три періоди:

1991 – 1997 рр. – виникнення після проголошення незалежності України перших молодіжних організацій та формування громадських об'єднань, розквіт «неформального» руху;

1998 – 2004 рр. – створення загальнонаціональних спілок молоді, зростання політичної активності, перший досвід регіональної молодіжної політики;

2005 р. – до сьогодні – політична та соціальна диференціація у молодіжному середовищі, утвердження на Півдні України новітніх форм взаємодії «молодь – суспільство».

Виходячи з того, що нині існує кілька підходів відносно періодизації історії молодіжного руху та його типологізації в підрозділі наводяться узагальнюючі наукові доробки. У практичній площині відображені наступні типи молодіжних організацій: молодіжні політичні партії; громадсько-політичні організації молоді; національні молодіжні організації; студентський рух; структури релігійних організацій; благодійні фонди для молоді та молодіжні благодійні фонди. Крім того, можна додати молодіжні об'єднання, які утворюються здебільшого за ознакою фахової приналежності, під час навчання або роботи, наукові, літературно-мистецькі та культурологічні осередки, позашкільні та спортивно-патріотичні організації молоді, аматорські клуби за інтересами, «неформальні групи» тощо.

В дисертації також виокремлені стадії створення молодіжних організацій, які включають:

- номінальну фазу, на якій молоді люди лише об'єднуються в організацію, причому цей процес є стихійним, а тому зв'язки між ними є досить слабкими;

- період формування, коли зміцнюються зв'язки між членами організації, а також розвиваються внутрішні структури об'єднання;

- консолідує етап характеризується чітким визначенням позицій лідерів, формуванням активу, розподіленням функцій та обов'язків;
- заключний період, пов'язаний із завершальним оформленням організації, коли вже приймаються основні документи – програми та статuti, а сама організація стає реальним суб'єктом суспільного життя регіону чи країни.

Таким чином, у південних областях, як і у цілому в країні, наявні що масові організовані соціально-політичні структури, так і вузько цільові рухи, які взаємно доповнюються.

У підрозділі 3.2. *«Кросрегіональне вимірювання політичного спектру в діяльності молодіжних організацій»* зазначається, що громадсько-політичні організації молоді репрезентуються значним прошарком об'єднань, які зберігають свою незалежність, залишаючись самостійними ідейно-політичними утвореннями і займають активну громадську позицію, інколи висуваючи навіть політичні вимоги.

Критичний аналіз діяльності молодіжних суспільно-політичних організацій, які функціонують на півдні України надав змогу зробити узагальнення про те, що такі об'єднання у своєму функціонуванні характеризуються існуванням наступних тенденцій: чітко виражена динаміка переходу від закритих і напіввідкритих видів рекрутування до відкритих, виборних; переважання креативних практик політичної дії і участі; орієнтація на епатаж і перевагу радикальних методик; конструювання взаємодії на рівні «центр-регіональних об'єднань».

Як свідчать реалії, молодіжні організації політичного спектру південного регіону визначаються наступними рисами: відсутність певної єдності поглядів і дій у стратегії участі молодіжних організацій в суспільно-політичних процесах; в окремих молодіжних організаціях відсутні програми, в яких обґрунтовані принципи організаційної побудови та діяльності, через це вони мають ідейну розмитість і недостатність політичних орієнтирів; малочисельність, слабкість і нерозвиненість у регіоні призвели до обмеженої діяльності вузьких профільних груп молоді й значної залежності молодіжних організацій від своїх лідерів.

У підрозділі 3.3. *«Роль, місце та перспективи громадських молодіжних об'єднань в суспільно-політичній практиці регіону»* констатується, що більшість проявів соціальної активності молоді на Півдні України відносяться до участі в неформальних об'єднаннях. В роботі детально розглядають такі різновиди громадського руху: молодіжні фахові об'єднання; організації за інтересами; національно-культурні молодіжні організації; студентські організації; субкультури сучасної молоді.

Поширеними на Півдні України стали молодіжні об'єднання національних меншин. За приклад можна навести діяльність в Одеській області членів Спілки болгарської молоді, а на Миколаївщині і Херсонщині – молодих представників німецьких, польських та єврейських культурно-національних Товариств.

Певною мобільністю і дієздатністю визначилися різноманітні заходи студентських об'єднань. Студентство завжди було в авангарді всіх соціальних

перетворень та політичних рухів. Воно складає понад 80 % від всієї чисельності молодіжних об'єднань

Останнім часом все більшого значення набуло існування органів студентського самоврядування, які поступово перетворюються з підструктур ВНЗ у самостійні організації. Хоча членство у таких об'єднаннях займає обмежений проміжок часу (5-6 років), та й такі організації найчастіше виражають інтереси лише студентської молоді.

На прикладах субкультури розкривається також суть неформального молодіжного руху. Хоча, як вказано у підрозділі, крім Одеси, в інших південноукраїнських містах такі молодіжні угруповання не набули системного характеру.

Отже різноманітність форм та варіантів проявів молодіжної ініціативи охоплює майже усі галузі суспільної практики – від гуртків за інтересами до загальнонаціональних проєктів.

У висновках до Розділу 3 підкреслюється, що важливою рисою сегменту суспільної молодіжної практики виступає демократичність, яка стосується і створення, і подальшої діяльності молодіжних об'єднань.

Разом з тим, сучасний молодіжний рух південного регіону, на жаль, характеризується малочисленістю і не має значної опори у молодіжному середовищі. Перспективи інституціоналізації молодіжного руху можуть бути успішно реалізовані при вирішенні таких завдань, як: визначення правового статусу молодіжних об'єднань; виділення правових ознак молодіжних об'єднань; визначення змісту, способів, об'ємів і порядку здійснення державної підтримки; встановлення повноважень і відповідальності державних і посадових осіб у питаннях державної підтримки молодіжних об'єднань та збільшення чисельності молодіжних об'єднань.

У висновках підкреслюється, що на підставі комплексного підходу у вивченні трансформації сучасного молодіжного руху у південному регіоні України вдалося дослідити низку важливих явищ і тенденцій.

1. Всебічний аналіз вивчення молодіжного руху як суспільно-політичного феномену переконливо свідчить, що молодь була та залишається одним із значних суб'єктів політичного процесу. У результаті закономірним явищем стало формування з другій половині ХХ ст. такої міждисциплінарної галузі наукових знань про молодь, як ювентологія. Її прихильники активно вибудовують цей напрям та окреслюють нові політологічні завдання. Серед них визначаються дослідження соціалізації молоді у певній політичній системі, а також структуризацію молодіжного руху як важливого суб'єкту суспільної практики в різних регіонах.

Спираючись на цей історіографічний досвід, стало можливим проаналізувати активність молодіжних організацій протягом 1991 – 2010 рр., а також дослідити ці проблеми на емпіричному матеріалі Півдня України, який ще не мав ґрунтовної наукової обробки.

2. У дослідженні удосконалено та здійснено інтерпретацію понятійно-категоріального апарату. Зокрема, уточнено деякі визначення понять «молодь» та «молодіжна державна політика», сформульовано авторське бачення суті

«молодіжного руху», під яким пропонується розуміти не просту сукупність всіх об'єднань молоді, а систему громадської активності молоді, що виражається у прагненні об'єднатися та задовольняти свої потреби, відстоювати власні інтереси та відтворювати свої світоглядно-ідеологічні уподобання.

3. Проведений аналіз витоків та еволюції молодіжної державної політики України періоду незалежності дозволив дійти висновку, що перші, хоча часом і декларативні Закони України та виконавчі нормативні акти уже були спрямовані на конструювання різноманітних форм та механізмів соціалізації молоді. Поступово вони склали певну систему, в якій відображена не стільки турбота про виховання нової генерації, скільки співпраця з її представниками. Сьогодні шляхом надання широких демократичних прав та пільг держава намагається удосконалити процес залучення молодих громадян до розбудови українського суспільства. Ці ж саме ідеї конкретизуються на рівні регіональних розпоряджень та програм, що втілюють південноукраїнські органи державної влади та місцевого самоврядування. Таким чином, почав здійснюватися відхід від індивідуального ставлення до молоді до налагодження конструктивного стимулювання її ініціатив.

4. Особливістю періодизації етапів розвитку молодіжних об'єднань у південному регіоні є те, що структурування молодіжного руху відбувалося паралельно до аналогічних процесів у суспільстві в цілому. Переживши стадію масових громадсько-політичних акцій, молодіжний рух сконцентрувався нині саме в організованій, формалізованій частині спектру проявів соціальної активності, як найбільш ефективній, стосовно захисту своїх інтересів.

5. Відповідно до цього в дисертації окреслена типологізація різноманіття молодіжних організацій на Півдні України. Зокрема, визначені та проаналізовані характерні властивості громадських структур: фахові об'єднання, товариства за інтересами, національно-культурні утворення, релігійні об'єднання, студентські організації, субкультурні рухи («туси»). Розгляд їх еволюції та досвіду діяльності демонструє зростаючу роль кожної з них у формуванні та інституалізації громадянського суспільства.

6. Завдяки кросрегіональному вимірюванню політичного спектру в діяльності молодіжних об'єднань вдалося визначити, що молодь є рішучою силою політичного процесу та може бути не просто пасивним масовим суб'єктом суспільних процесів. Виходячи з цього розпочалося трансформування комплексу спеціальних молодіжних політик, який передбачає не лише шляхи «використання», але й сукупність дій, спрямованих на вирішення молодіжних проблем. У той же час вищевикладена тактика відчуження позначилася на феномені виникнення молодіжних партій та об'єднань.

7. Значна кількість проявів соціальної активності молоді Півдня України здійснюється у неформальних об'єднаннях. Свідченням цього є чисельна їх різноплановість. Незважаючи на структурну аморфність і малочисленість така субкультура має принципове значення як для повсякденної практики сучасної української молоді, так і для наукового розуміння поняття «молодіжний рух».

8. Перспективи інституціоналізації молодіжного руху як у південному регіоні, так і на всій території України залежать від:

- чіткого визначення правового статусу молодіжних об'єднань;
- конкретного окреслення змісту, способів і порядку здійснення державної підтримки молодіжних організацій і рухів;
- встановлення повноважень і відповідальності всіх державних і посадових осіб у державному гарантуванні підтримки діяльності сучасного молодіжного руху;
- постійного здійснення на регіональному рівні матеріально-технічного забезпечення цілеспрямованих молодіжних проектів і програм.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кербаль М. О. Нормативно-правові засади функціонування молодіжних організацій / М. Кербаль // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 65. – Вип. 52. Політичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – С. 106-112.
2. Кербаль М. О. Роль і місце молодіжних об'єднань у політичному житті / М. Кербаль // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 79. – Вип. 66. Політичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – С. 89-94.
3. Кербаль М. О. Зарубіжний досвід формування нормативно-правової бази щодо молодіжної політики / М. Кербаль // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Вип. 13. – Київ-Миколаїв, 2008. – С. 122-129.
4. Кербаль М. О. Молодіжні об'єднання як суб'єкти державотворення (стан наукової розробки проблеми в працях українських вчених) / М. Кербаль // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Вип. 15. – Київ-Миколаїв, 2009. – С. 198-206.
5. Кербаль М. О. Участь молоді у виборчих процесах в незалежній Україні / М. Кербаль // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Вип. 16. – Київ-Миколаїв, 2009. – С. 292-297.
6. Кербаль М. О. Молодіжні організації політичного спектру на Півдні України / М. Кербаль // Науковий вісник. Економічні, історичні і політичні науки. – № 1(102). – Одеса: Вид-во ОДЕУ, 2010. – С. 87-99.
7. Кербаль М. О. Громадсько-соціальні молодіжні об'єднання у південному регіоні України / М. Кербаль // Гілея. Науковий вісник: Збірник наукових праць. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. – Вип. 31. – К.: ВІР УАН, 2010. – С. 402-409.
8. Кербаль М. О. Політична діяльність молодіжних організацій в умовах незалежності / М. Кербаль // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійський форум – 2007: стратегії України в геополітичному просторі». (6-9 червня 2007 р.). – Ялта, АРК, 2007. – С. 31-33.
9. Кербаль М. О. Політичне виховання молоді як окремий напрямок політичної соціалізації / М. Кербаль // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні аспекти формування

та розвитку майбутнього фахівця» (15-17 лютого 2008 р.). – Миколаїв, 2008. – С. 108-110.

10. Кербаль М. О. Проблеми політичної суб'єктності молодіжних об'єднань України в працях вітчизняних науковців / М. Кербаль // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійський форум – 2008: стратегії України в геополітичному просторі». (5-8 червня 2008 р.). Частина 1. – Ялта, АРК, 2008. – С. 67-69.
11. Кербаль М. О. Молодь і виборчі процеси в Україні / М. Кербаль // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійський форум – 2009: стратегії України в геополітичному просторі». (11-14 червня 2009 р.). Том 1. – Ялта, АРК, 2009. – С. 95-97.

АНОТАЦІЯ

Кербаль М. О. Трансформація сучасного молодіжного руху в Україні: на прикладі Південного регіону. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Одеса, 2010.

Дисертація присвячена аналізу феномену сучасного молодіжного руху у південному регіоні України. Визначено концептуально-методологічні засади дослідження, проаналізовано законодавче забезпечення реалізації регіональної молодіжної політики. Досліджено та визначено характерні особливості громадсько-політичних структур та їх впливів на формування молодіжної політики на Півдні України

Критично обмірковується специфіка сучасних молодіжних тенденцій і напрямків. Моделюються оптимальні шляхи трансформації молодіжного руху. Досліджується періодизація етапів розвитку південноукраїнських молодіжних об'єднань. Здійснюються політологічні виміри політичного спектру в діяльності молодіжних організацій та висвітлюється роль і місце громадських об'єднань молоді в суспільній практиці регіону.

Характеризуються важливі риси та особливості впровадження на Півдні України державних молодіжних програм. Запропоновані можливі перспективи інституціоналізації молодіжного руху у політичному просторі України.

Ключові слова: молодіжні об'єднання, молодіжний рух, субкультурний рух, молодіжна політика, регіональна політика, політичні організації, громадські рухи.

АННОТАЦИЯ

Кербаль М. О. Трансформация современного молодежного движения в Украине: на примере Южного региона. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Южно-Украинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского, Одесса, 2010.

Диссертация посвящена анализу феномена современного молодежного движения в южном регионе Украины. Определены концептуально-методологические основы исследования, проанализировано законодательное обеспечение реализации региональной молодежной политики. Исследованы и определены характерные особенности общественно-политических структур и их воздействий на формирования молодежной политики на Юге Украины

Критически осмыслена специфика современных молодежных тенденций и направлений. Моделируются оптимальные пути трансформации молодежного движения. Исследуется периодизация этапов в развитии южно-украинских молодежных объединений. Осуществляются политологические измерения политического спектра в деятельности молодежных организаций и освещается их роль и место в общественной практике региона.

Охарактеризованы цели и задачи государственных молодежных программ и особенности их внедрения на Юге Украины. Предложены возможные перспективы рекомендации относительно перспектив институционализации молодежного движения в политическом пространстве Украины.

На основе комплексного политологического исследования концептуально-методологических основ трансформации современного молодежного движения на примере южных областей Украины предложена оптимальная модель дальнейшей институализации политических и общественных организаций украинской молодежи.

Особенности развития молодежного движения на Юге Украины определяется спецификой развития региона и адаптацией государственной политики к потребностям молодежи.

Несмотря на значительную научную разработку молодежных проблем, в отечественной политологической науке отсутствует комплексное исследование территориальной вариативности молодежного движения в южном регионе. Эти обстоятельства и составили основу для определения роли, места и специфики современного молодежного движения в рыночных условиях, и осознанного восприятия влияния молодежи на общественно-политические процессы как на общегосударственном, так и на региональном уровнях.

Освещаются характерные черты и особенности внедрения на Юге Украины общегосударственных молодежных программ, анализируется эффективность системного создания центров и других инфраструктур, на которые возложена координация по реализации государственной политики.

Особое внимание уделено обобщению специфических ориентиров и приоритетов, направленных на обеспечение духовно-культурного и физического развития молодежи, формирования у нее патриотических чувств и предупреждение сепаратистских и ксенофобных явлений в молодежной среде.

На конкретных примерах критически оценивается деятельность представители левых, правых и центристских партий, профсоюзных, женских и

других общественных объединений, содействующих реализации государственной молодежной политики. Прослеживается динамика создания, развития и функционирования на Юге Украины разнообразного спектра политических и общественных организаций и движений.

Исследование функций современных молодежных объединений и анализ их основных видов деятельности позволили обосновать вывод о молодежном движении на Юге Украины как совокупности молодежных объединений, которые в создаются и функционируют благодаря появлению активной части молодежи, лидеров политических и общественных институций с целью удовлетворения конкретных экономических, политических, социальных и личностных интересов.

Обосновывается, что перспективы институционализации молодежного движения как в южном регионе, так и на территории всей Украины, зависят от четкого определения правового статуса молодежных организаций, конкретной наполняемости содержания, способов и мер осуществления государственной молодежной политики, установления полномочий и ответственности всех государственных и других должностных лиц по обеспечению гарантированной государственной поддержки современного молодежного движения.

Ключевые слова: молодежные объединения, молодежное движение, субкультурное движение, молодежная политика, региональная политика, политические организации, общественные движения.

SUMMURY

Kerbal M.O. Transformation of the modern youth movement in Ukraine: on example of the South region. - The Manuscript

The dissertation on acquisition of the scientific degree of the candidate of political science on a speciality 23.00.02 – the political institutes and processes.- The South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy, Odessa, 2010.

The dissertation is devoted to the analysis of the phenomenon of modern youth movement in the south region of Ukraine. Conceptually methodological principles of research are defined, legislative maintenance of realization of a regional youth policy is analyzed. The prominent features of the political structures and their influence on the formation of the youth policy in the south of Ukraine are investigated and defined.

Specificity of the modern youth tendencies and directions is critically considered. Optimal ways of the transformation of youth movement are modeled. The periodization of the development stages of south Ukrainian youth associations is investigated. The political science measurements of the political spectrum in the activity of the youth organizations are accomplished and the role and a place of the public youth associations in the public practice of the region are elucidated.

The important traits and features of the introduction in the south of Ukraine the state youth programs are characterized. The possible prospects of the youth movement institutionalization in Ukraine political space are offered.

Key words: youth associations, youth movement, sub cultural movement, the youth policy, the regional policy, the political organizations, social movements.